

Nyisztor Tinka

A GYERTYA HASZNÁLATA MINDENSZENTEK ÉS HALOTTAK NAPJÁN PUSZTINÁBAN

A Bákó megyei Pusztina római katolikus lakossága a XVIII. században telepedett le a Tázló mentére. A faluban napjainkban kb. 700 család, 5000 személy él. Két család kivételével a pusztinaiai archaikus székely nyelvjárásukat a mostoha körülmények között napjainkig megőrizték. Kalendáris szokásaik szorosan kapcsolódnak a katolikus egyház ünneprendjéhez és vallásos szertartásaihoz.

1. Halottak napi szokások Pusztinában

1992–1994 között a faluban közvetlenül megfigyeltem a halottak napi megemlékezések sorában a gyertyával kapcsolatos szokáselemeket.¹

Pusztinán halottak napjáig az asszonyok a sírokat gondosan rendbe teszik. A falubeliek a naptári év során más alkalommal nem látogatják a temetőt.

Mindenszentek napján délelőtt tíz órakor a templomban *nagymisét* tartanak. Azon a hívek általában igen nagy számban vesznek részt. A faluból már sokan közelebbi vagy távolabbi városokban dolgoznak, de erre az alkalomra hazajönnek, főként azok, akiknek közeli hozzátartozója hunyt el az elmúlt esztendőben. Ilyenkor a mindenszentekért és a halottakért tartott misét a pap románul celebrálja. Más napoktól eltérően mindenszentek és halottak napján a nők gyászos viseletbe öltöznek, fejükre fekete kendőt kötnek.

1992-ben a mise végén a pap kihirdette a délutáni programot, és püspöki körlevelet olvasott fel a híveknek. Pusztinában hajdanán mindenszentek napján a sírszenteléseket délután egy órakor kezdték el több pap részvételével. Az említett püspöki körlevél gyökeresebb változásokat tett kötelezővé a halottak napi szokások rendszerében. Attól az évtől kezdve a pap minden sírnál csak egy *liberát*² mond el, és csak egyszer szenteli meg a sírt. A körlevélben elrendelték, hogy a halott összes hozzátartozója egyszerre legyen ott a sírnál, mert később a pap ugyanoda már nem tér vissza újra. A temetőben végzett halottak napi szokások kiemelkedő eseményének számít a sír megáldása és a *libera*, amit a pap és egy ministráns végez.

Pusztinában eddig az volt a szokás, hogy ahány *liberát* fizettek, a pap annyit imádkozott a sírnál. Aki sokat fizetett, ott a pap sokat imádkozott.

A püspöki körlevél éppen ezt a rendszert kívánta megszüntetni. A befizetést igazoló cédulát a temető kapujában lehet megvenni a „megyebíróktól”. A befizetést követően ráírják a cédulára, hogy kiért és hány „liberát” fizettek. A sírnál a pap erről a papirosról olvassa le a halott nevét, és a kifizetett összeg nagyságától függetlenül csak egyszer imádkozik. A szokás megváltoztatása felháborodást, nemtetszést váltott ki a hívek körében: *Ha én eccer fizetek száz liberát, mongya el száccor a pap, met az a dóga, s ahogy mostanig el tutták mondani, mondják el most es. Ha nem szégyelné az ember, fizetne csak egy liberát, lássuk, akkor jó lenne-e?* (D.P.) 1992-ben egy „libera” ára 10 lej volt, 1994-ben már 1000 lejt hirdettek ki előre, de mindenszentek napján a pap csökkentette a „libera” árát.

Mindenszentek és halottak napján általában a temetőben találkozik a falu apraja-nagyja. Ilyenkor azok is meglátogatják a temetőt, akik már csak ritkán jönnek haza szülőfalujukba. Mindenszentek délutánján a távolabbról hazalátogatók virágot és koszorút visznek rokonaik sírjára, ahol gyertyákat is gyújtanak. A faluban élők ilyenkor a temetőbe étellel, itallal teli tarisznyákkal érkeznek, a kezükben pedig több szál gyertyát hoznak. Azok közül a helybeliek a sír megszentelése közben párat meggyújtanak, majd az égő gyertyát a sírhant földjébe szúrják és ott hagyják elégni. Miközben a gyertyák pislákolnak, a rokonok csendesen imádkoznak.

A magukkal vitt ételt és italt rendszerint idegeneknek, ismerősöknek, szegényebb falubelieknek és gyerekeknek ajándékozzák, vagyis *Isten nevében* elosztogatják. Ilyenkor egy kisebb, boltban vásárolt kalácsot, kekszket, diót, valamint egy pohár pálinkát vagy bort adnak át egy szál gyertya kíséretében: *Vedd el ezt a kalácsot tátámért, gyermekemé adom!* Aki elfogadja, az megköszöni: *az Isten fizessen érte.* Az ital elfogyasztása előtt abból egy keveset a földre is leöntenek, miközben a következőket mondják annak, aki az italt adta: *Isten tartsa meg!* Majd így folytatják: *Isten adjon örök nyugodalmat a meghóttaknak, minden cseppből részt. Isten bocsássa a bűneiket!*

Pusztinában a hivatalos egyházi ünnepi szertartások ilyenkor három napig tartottak. Éppen ezért a temetőben mindig voltak emberek, akik imádkoztak a sírok mellett, ételt, italt és gyertyát osztogattak Isten nevében, vagy egy pohár ital mellett éppen ráérősen elbeszélgettek a halottakról és a mindennapi élet dolgairól. Mások a síron rendszerint gyertyákat égetnek, s imádkozva várják a pap érkezését, hogy elmondja a *liberát*.

A tehetősebbek a templomi és a temetői megemlékezések mellett a családi háznál megtartott *torral* is felidézik elhunyt családtagjaik emlékét.

Az "Isten nevében" felajánlott ételt és italt a halottak napját megelőző vagy az azt követő héten is átadhatták a halotti tor résztvevőinek. Moldva-szerte ma is úgy tartják, hogy amit Isten nevében ajándékoznak valakinek, azt a halott a túlvilágon meg fogja kapni, vagyis "érte esik": *Halottak napjától egy hétvel hamarább kezdik tenni a torokat, s a halottak napja után es még egy hétig asztalt tesznek majt mindennap.* (B.K.)

Pusztinán a torba meghívják rendszerint a szomszédokat és rokonokat, de ilyenkor az utcáról is beinvitálnak mindenkit, aki éppen arra jár. *Halottak napján szoktak tenni tort, met ez a halottak emléké. Reggel vagy este ételeket csináltunk, s esszegyűjtöttük a szomszédokat, a rokonokat. Enni adunk, imátkoznak, s megköszönik: Isten fizesse, essék a hótaiké!* (M.M.)

Mikor elkészítettük az etelt, akkor híjuk a népességet esze. A szomszédoságot, a komaasszonyokat, a jóbarátokat, mindenkit, aki oda való. Asztán vannak úton valók, melyek idegenek, más falusiak, s azok es éhesek. Azokat esz behíjuk az útból: Mé nem jó bé egy kicsit, hogy adjunk egy kicsi ételt s egy pohár italt a hótainkét. S akkor az emberek szüvesen jönnek s megköszönik. (B.K.)

A toron részt vevők az étel elfogyasztása előtt és utána állva, égő gyertyával imádkoznak. 1992-ig mindig a kántor vezette az imádságot, de attól az évtől már a faluból hívnak előénekes asszonyokat, akiknek speciális szolgálataikért fizetni is szoktak: *Mielőtt leülnek enni, elmondják a miatyánkot, üdvözlégyet, egy énekecskét elfúnak. Halottas énekeket énekelnek. Több rendbe ülnek le az asztalokhoz, met sokan vannak, s akkor minden asztalnál énekelnek. Imátkoznak hamarébb, s utána esznek. Mikor tort teszünk, akkor hívunk fehérnépeket, kik tudnak énekelni magyarul. Megtanulták régebben az édesanyjuktól, s most őket híjuk el, hogy vezessék az imádságot, az éneket. Most a páter nem engedi a deákat, hogy eljőjjön, ennek van immá egy éve.* (B.K.)

A torban elfogyasztott ételek szorosan kötődnek az alkalomhoz. Régebben ilyenkor kenyér helyett *pitánt*³ sütöttek, amit napjainkban már ritkán készítenek. Főtt ételnek *savanyúlevest*⁴, *édeslaskát*⁵ és *geluskát*⁶ főznek. Étkezés előtt egy kis pohár pálinkát isznak, majd evés után egy pohár bort fogyasztanak: *Ilyenkor főzünk savanyúlevest, édeslaskát és geluskát. Nálunk így van. Egy pohár pálinkát s egy pohár bort es adunk a torba. Kinek többecske van, az aggya kannával a bort, hogy érejeze meg a nép, hogy ett es, ivutt es. Mikor mennek el a torból, a kenyeret elviszik, ami az asztalon megmaradt.* (D.P.) A tor végén a résztvevők egyszerre, hangos szóval köszönik meg a halottért adott ételt és italt: *Isten fizesse,*

essék a hottaiké! Távozáskor a következő köszöntéssel búcsúznak el: *Maradjanak békével! Az Isten segítse meg ettől tovább es! Az Isten viselje gondját az egyedülvalóságának!* Az utóbbi mondatot általában csak akkor mondják, ha özvegy maradt a háznál, majd így folytatják: *Az Isten viselje gondját mindenbe.*

A halottak napi toron jellegzetes az asztal terítésének módja is. Amennyiben az időjárás megengedi, az asztalokat kiteszik az udvarra, mivel a meghívottak nagy száma miatt a ház általában szűkösnek bizonyulna. Az asztalokat mindig fehér vagy újságpapírral terítik le. Az ételeket cseréptáliból fakanállal fogyasztják el. Pusztinában csak újabban kezdett elterjedni a tányér meg a fémkanál használata.

Mindenszentek napján este hagyományosan a harangok megkondulása jelzi a házaknál tartott közös, családi imádkozás kezdetét, amit rendszerint égő gyertya mellett tartanak. Pusztinán olyan imádkozással, énekléssel töltött estén is részt vehettem, ahol a családtagokon kívül nagyobb számban voltak jelen meghívott ismerősök és szomszédok. A résztvevők többsége idős asszony volt, de voltak férfiak és gyermekek is.

A meghívottak között volt egy előénekes asszony, s annak vezetésével imádkozták a rózsafüzért és énekeltek a halottas dalokat. A közös imádkozás és éneklés után mindenkit megkínáltak pálinkával, amit a halottért adtak *Isten nevében.*

Mindenszentek és halottak napjának éjjelén a házakban az asztal sohasem maradhatott üresen, éppen ezért éjszakára rendszerint ételt és italt hagynak a halottak részére. Este, az úgynevezett *Mária harangszó* után az asztalra ételt és italt helyeznek abban a hitben, hogy ilyenkor a halottak lelkei hazatérnek: *Anyókám a halottak napján este örökké tett ki a tőtésre ételt. Amit ők vacsoráztak, mindenből félretett egy kicsit, s este kítette a tőtésre, hogyha eljönnek éjjel a hóttyaik, akkor ők es vacsoráljanak, s mennyenek vissza teli kézt, ne üres kézzel. Máccor megkapuk az ételt regvel, de úgy montuk, hogy eljártak a hóttak s ettek belőle.* (M.M.) A halott visszajárásával kapcsolatos hiedelem inkább az idősebeknél él, de a halottak iránti tisztelet a fiatalabbakat is arra készteti, hogy a szokásokat napjainkban is megtartsák.

Az én anyósom úgy szokta, hogy halottak estéjére tejen ki az ételekből, mindenből a kűszöbre, az ajtóba gyertyát, italt, ételt és mindent. Az én sógoram felkótt éjjel, kiment s megette az ételt, s az italt megitta. Anyósam kiment regvel, s aszt mongya:

– Keljetek, me édesapátok hazajött, az ételt megette, s az italt es megitta, s ne mongyátok többet, hogy nem igaz, hogy nem jó haza.

Halottak napi *libera* a temetőben.
Pusztina 1992. Fotó: Virt István

Temetőbe induló család halottak napján.
Pusztina 1992. Fotó: Virt István

Közös imádkozás égő gyertyával
mindenszentek napján, előimádkozó
asszony vezetésével. Pusztina 1992.
Fotó: Virt István

Közös ima égő gyertyákkal
a halottak napi toron.
Pusztina 1992. Fotó: Virt István

Kacagtuk úgy, hogy hótunk meg.

Vót egy kasocskája, abba belérakott mindent, s kitette a küszöbre. Mások az asztalra teszik. Halottak napján úgy szoktuk, hogy teszünk ki az asztalra valami ételt, hogy ne legyen üres az asztal. A házba égvel hagyjuk a béket (villanyégőt), hogy legyen világosság, mikor hazajönnek a hótak. Égetünk egy békecskét, hogy legyen világosságik, kapják meg a terített asztalt. (B.K.)

A halottak napi szokásokat elsősorban az a pusztinai hiedelem határozza meg, hogy ezen a napon a halottak szabadon, de láthatatlanul járnak az élők között: *Monták édesanyámék, de így látásképpen nem láttuk:*

– Most este imátkoztatok többet, mint akármikor, me most este eljő apótok, anyótok, megvizitálja az életét, megjárja az életét, de nem lehet látni. Mű úgy tettek, s úgy kell legyen máig es. Erre az éjre el vannak csapval a hótak. S akkor imátkozunk még többet, mint máccor, Istenébe adunk még többet. Úgy csináljuk, hogy érezzék ők es magikat jól. Úgy tarcsuk, hogy mikor mindenszentek este elkezdenek harangozni, akkor a hótak szabadok. (M.M.)

A pusztinai halottak napi megemlékezések 1992-ben három napig tartottak. 1993-ban a temetőben már csak két napig tartott a megemlékezés. Ez idő alatt a papok beszentelték azokat a sírokat, amelyekért a hozzátartozók előzőleg fizettek. Azokért az elhunytakért, akiknek a faluban nincsenek hozzátartozói, a templomban szoktak imádkozni.

Halottak napján az élő emberek nemcsak megemlékeznek az eltávozottairól, hanem együtt is vannak velük. A temetőben két-három napig lehet látni, ahogy mindenki ráérősen üldögél a sírok mellett. Ilyenkor imádkoznak és hosszasan elbeszélgetnek az élőkrol meg a halottakról. Erre a napra igyekeznek minden mezőgazdasági munkát befejezni, hogy a halottak napi eseményeket, szokásokat semmi ne zavarja vagy gátolja. A nehezebb mezőgazdasági munkák végeztével már nyugodtabban mennek a temetőbe, ahol *tort tesznek* és esténként otthon a házban imádkoznak, vagyis engesztelik a halottakat.

2. A gyertya használata a pusztinai halottas szokásokban

Pusztinán a gyertya végigkíséri a mindenszentek és a halottak napi szokásokat. 1994-ben nemcsak résztvevőként figyeltem meg a szokásokban betöltött szerepét, hanem több személlyel részletesebb interjút is készítettem.

A gyertya beszerzésére, előállítására a faluban az utóbbi évtizedekben mindig nagy gondot fordítottak. Az 1960-as évek előtt ez nagyobb gondot jelentett, mivel a falu lakosai kevésbé érintkeztek a várossal.

A gyertya a halottas szokások nélkülözhetetlen eleme. Fontos szerepet játszik mindenszentek és halottak napján, elhalálozás, virrasztás és vihar esetén, házszenteléskor, kereszteléskor és esküvőkor.

A gyertyát akkor használtuk mindenszentek estéjén, mikor harangoztak. Mikor én leánka vótam, mámám az egésznek (11 tagú család) adott egy-egy gyertyát, s akkor felragasztattuk az ablakhoz, vagy az asztal széjére, s azonta, hogy kell imátkozni, mikor harangoznak, amíg a gyertya elég. Oszta másnap vót halottak napja. Akkor mentünk, s vittük a temetőbe, s ott mikor a pap odajött szolgálni, meggyutattuk s égettük. Még adott mámám Istenébe es, aki ott vót a közelünkbe. (D.P.)

Oszta halottak napján csináltak egy-egy kicsi tort, mint most es, s akkor mindenkinek adtak egy szál gyertyát, s aval imátkoztak, mikor ültek le enni. Aki nem tudott tort tenni, adott a szomszédba egy tál ételt, egy meleg pitánt, s adott egy szál gyertyát es. Más meggyutatta, s úgy adta, más nem gyutatta meg, de akkor adott tyibriket (gyufát) es melléje. (D.P.)

Ha valaki hal meg, két kezébe két szál gyertyát fognak, s e ég, ég, ameddig ismerik, hogy meghót, elment a lelke. Oszta megkerülik háromcor a házat, s utána felragasztják az asztalra vagy az ablakba se elégetik. (D.P.)

...a halottas háznál vannak a hót gyertyái mellette. Testgyertyák. Az olyan hosszú kell legyen, mind a test, s az sirített gyertya kell legyen viaszból. Kettőt essze ragasztanak, s teszik bal felől, s jobb felől egyet. Négy kell olyan hosszú, mind a test, met egyet tesznek zsotárgyertyának. Azok el kell égjenek, míg a halott el van nyugval a háznál. A négy gyertyát akkor égetik, amikor harangoznak a hótnak, s az emberek s a deák imádkoznak a hót mellett. Régebben a koporsóra es ragasztottak gyertyákat, most csak vesznek egy-két kilát (kg), s a templomba elosztogassák Isten nébe. A koporsóba tesznek a fejéhez, a két oldalába a könyökéhez s a lábához. A fejéhez kereszt formába felragasztják a falhúzó alá (a koporsó belsejét bevonják háziszóttessel), a két oldalába a koporsónak, a lábához mind kereszt formába ragajszák, s a mejére, melyiket teszik pénzvel, az az ötödik. A sirített viaszgyertyát megolvajszák, s a parát (pénzérme) belé ragajszák. Olyan, mint egy kicsi kereszt, csak pénz van a közepébe. Aszt teszik a mejére. (D.P.)

Temetéskor a koporsó mellett visznek négy szál gyertyát, azok es testgyertyák, csak kurták. A pap s a deák kezébe es gyertyát adnak. (D.P.)

Mikor a pap jött a kereszttel házszentelni, akkor meggyutattunk egy-egy szál gyertyát, letérgyeltünk, s úgy vártuk. S osztá mikor jött a nagyidő, akkor vót szentelt gyertyánk, s azt égettük, s imádkoztunk. (D.P.)

Mikor a gyermeket viszik keresztelni, a keresztapák vesznek három szál gyertyát. Egyet a templomba hagynak, s kettőt vissza hoznak. Osztá, mikor kiavatódik a betegasszony, az es gyertyát fog a kezébe. Égvel. (D.P.)

Ha valakinek hamarább született bubája, s nem kilenc hónapra a nunta (esküvő) után, akkor égő gyertyát kellett fogjon az ótár előtt, met addig a pap nem keresztelte meg a bubát. (D.P.)

A gyertya használata legtöbbször a vallásos ünnepekhez kapcsolódik, így a templomban húsvéti, karácsonyi körmenetben, gyertyaszentelő napján és a temetőben halottak napján, temetés alkalmával találkoztunk vele. Az égő gyertya otthon családi körben mindenszentek estéjén vagy házszenteléskor szintén egyházi jellegű ünnepekhez kapcsolódik. Használatát halottas szokásokban (elhalalozás, virrasztás, torozás) az egyházi szertartás, rendkívüli időjárásakor pedig a hiedelem indokolja.

Hát az este az óra kilenc s fél! Felköttem, vettem az olvasót, szépen elkerültem, s imádkoztam a hótaké. Gyertyát es gyutattam, s felállítottam az asztalra, s elaludtam egy olyan tizenegy s fél. Akkor es harangoztak, s szépen harangoztak. (K.I.)

Mikor az ember hal meg, akkor teszik a gyertyát a kezébe. Mikor az én emberem hót meg, letörtént (véletlenül lejött) Potocki Antika, az én anyatársam, Tamás Péterné. Ide jöttek, s akkor ingemet kinyomtak a házból: mennyen ki na, mennyen ki! Kiléptem az ereszbe, de én haltam, bent milyen szépen monta Potocki Marikacska a töredelmességet: Act de cainta..., s mikor elvégezte, esment kezte újból. Én es mondtam magyarul künn az ereszbe. Osztá megkerülték háromcor a házat, de akkor es végig imádkoztak. (K.I.)

...a románok még jobban tartásák, még az espotájba es gyertyát tartnak a fíjókba. Én vótam az espotájba, s láttam. Úgy tudják a szorák (nővérek), honné vegyék ki a gyertyát, s úgy futnak vele! Az oláhok nem hagyják meghaljon valaki gyertyá nélkül. (D.P.)

Mikor tátám az espotájba vót, akkor láttam, hogy a szorák a gyertyát elé vették vót neki es. A szorák tudják ezt, s ha nem gyertyát, akkor bár (legalább) egy tyibriket gyutnak, de nem hagyják, senki meghaljon világonosság nélkül. (B.A.)

Az 1960-as évek végéig halottak napján a temetőben a gyertyákat csak addig égették, ameddig a pap „liberázott” és beszentelte a sirt. A gyertyát

nem volt szabad égve a síron hagyni. Távozáskor a temető kapujában mindenki bedobta az ott lévő kosárba a megmaradt gyertyát. Az ott összegyűjtött gyertyát a templomban használták el. *A gyertyát nem éppen hagyták ott égve. Tították a papok, nehogy meggyuljan valami. Most erefelé ennyire kicsivilizálódtunk, hogy megszurkálják a temetőt (sírt), s ott hagyják égve. Ez szép szokás, olyan a temető este, mint a mennyország.* (D.P.)

Az utóbbi években a temetőben este hat óra után már nem marad senki, csak a gyertyák égnek a sírokon. A felnőttek igyekeznek a templomba, ahol misét celebrálnak az elhunytakért. A temetőben nem maradnak felnőttek, viszont a tizenéves fiúgyerekek észrevétlenül vigyáznak a gyertyákra, amíg azok elégnak. Csinálják ezt szórakozásból is, de mindenszentek, halottak napja az egyetlen alkalom, amikor a gyerekek legyőzik a félelmüket, és sötétben az esti órákban is be mernek menni a temetőbe. Az esti gyertyagyújtás (17–19 óra között) a temetőben csak 8–10 éve honosodott meg. Újabban akik erdélyi városokból járnak haza *világítani*, azok sötétedés után nagy szeretettel gyűjtanak gyertyát elhunyt rokonaik sírjánál. A faluban főleg a fiatalok járultak hozzá a szokás terjedéséhez, de azt az idősebbek is elfogadták. A fiatalok és olykor az idősebbek is a gyertya jelenlétét a hagyományokkal magyarázták: *ilyen a szokás, mindenki így csinálja, így kell.* Azonban hosszabb beszélgetés után konkrétan is meghatározták az égő gyertya szerepét.

Virrasztás és temetés után a halottas háznál hosszabb ideig (sokan két-három hétig vagy negyven napig) éjjel villanykörtét égetnek. Mindenszentek estéjén és halottak napján a temetőben már gyertyát égetnek. Véleményem szerint a világosság csökkenti az elhunytak miatt érzett félelmet, habár az emberek magyarázata legtöbbször arról szólt, hogy elsősorban a léleknek van szüksége fényre: *jobban lássan, tudjan könnyebben járkalni. Látod-e, mikor keresztelnek, hogy mondják? Lumina lui Cristos...* (Krisztus világossága...) *A világosság kell. Nálam vagyon egy kép, hogy mikor Krisztus Urunkat felfeszítették, csak anyycska világosság vót, hogy a hátiknál égett a szalma vagy miféle!? S csak az, ami sütött (világított), annál tették fel a Jéduskát a keresztfára.* (K.I.)

Aszt mondják, hogy mikor hót meg, minden lefetekedett, s csak a tűz, ami vót körül, annál hót meg. (B.A.) *A házat es azé kerül meg háromcor, met kísérik el a lelket világosságval.* (B.A.)

Arra a kérdésre, hogy miért kell a haldokló kezébe égő gyertyát adni, a legtöbben a következőképpen válaszoltak: *Hát aszt mondják, hogy meny-*

nyen a másvilágra gyertyával kezébe. Mennyen világossággal, hogy legyen világossága. (D.P.)

A fenti példák éppen azt jelzik, hogy Pusztinán is a gyertya végigkíséri az embert egész életén át. Szimbolikus szerepet játszik a keresztlő alkalomával, a születésnap tortán, a haldokló mellett vagy éppen a ravatálnál. A zsidók is gyertyát gyújtottak a gyermek születésekor vagy halálesetkor az ártó démonok távol tartására.

Jegyzetek

1. Gyűjtéseimet 1992–1994 között végeztem.
2. libera: halottakért mondott ima
3. pitán: forrázott kukorica- és rozsliszt, amit a kemencében, kenyérsütő tepsiben megsütnek
4. savanyúleves: húsból főtt leves zöldséggel, tésztával, amit korpaciberével savanyítanak
5. édeslaska: húslében megfőzött tészta, amit köménnyel ízesítenek
6. geluska: a töltött káposztához hasonló étel, amit hús nélkül készítenek rizsből vagy kukoricadarából, sok zöldséggel és szalonnával. A töltelékét káposztalevélbe, martilapulevélbe, répalevélbe, szőlőlevélbe vagy tormalevélbe töltik.
7. élet: udvar, porta

Adatközlők

1. Dani Péterné sz. 1928, Pusztina
2. Bilibok Katalin sz. 1954, Pusztina
3. Morinc Istán Margit sz. 1949, Pusztina
4. Kicsi Istánné sz. 1915, Pusztina
5. Bálint Anna sz. 1973, Pusztina